

Puerto Rico, segona pàtria de Casals

Pau Casals, que va passar a Puerto Rico, terra de la seva mare, els divuit anys últims de l'existència, en va somoure la vida cultural de dalt a baix. Allà va contribuir a crear-hi un festival de música, una orquestra i un conservatori, un llegat que encara perdura.

El 1955, quan Pau Casals va visitar per primera vegada Puerto Rico, la terra on li havia nascut la mare, tenia quasi vuitanta anys. Poc després prenia la decisió d'establir-se en aquesta illa caribenca, d'on també era filla la jove alumna amb qui es va casar el 3 d'agost de 1957, Marta Montañez.

Des del principi la presència de Casals va sacsejar la vida musical i cultural del país. Gràcies a la seva influència, no solament hi va néixer un festival internacional de música, ans també s'hi va desenvolupar una gran tasca pedagògica que es va traduir en iniciatives destinades a l'ensenyament musical dels joves i que es va coronar amb la institució del Conservatori i de l'Orquestra Simfònica de Puerto Rico.

Vint-i-set anys després de la mort d'en Casals aquests organismes són encara ben vius. A la primera del juny proppassat, l'ac-

tuació de l'Orquestra Simfònica de Barcelona i Nacional de Catalunya (OBC) en la inauguració del XLIV Festival Casals va ser saludada fervorosament pels afeccionats porto-ricencs, cosa que va demostrar, una vegada més, la importància i el pes de Pau Casals en la cultura musical de l'illa.

Viatge de tornada. És possible que els intensos vincles de Casals amb Puerto Rico tinguessin a veure amb la forta relació que l'havia unit tota la vida amb la mare, una figura decisiva en la vocació artística del noi.

En efecte, la mare, Pilar Defilló i Amiguet, havia nascut a Mayagüez, filla d'un joier barceloní que hi havia emigrat feia una colla d'anys. Quan el pare se li va morir, la mare de la noia va cercar refugi en uns familiars del Vendrell, que és on la jove Pilar va contreure matrimoni amb l'orga-

nista de l'església, Carles Casals. Quan Pau Casals va emprendre el camí de tornada a Puerto Rico, ja feia més de vint anys que na Pilar Defilló s'havia mort. En homenatge, el nostre músic va tocar amb el violoncel una dolça cançó de bressol, una *nana* que en diuen allà, a la casa on la mare havia viscut. Un acte impregnat de gran emotivitat, segons el record de tots els qui van assistir-hi.

Nous projectes. Ara, la presència de Casals a l'illa va tenir uns efectes immediats. El governador de Puerto Rico, Luis Muñoz Marín, li va fer l'encàrrec d'instituir un festival internacional de música, en la mateixa línia del que havia organitzat a Prada de Conflent el 1950. Casals va posar fil a l'agulla tot seguit i la primavera del 1957 ja ho tenia tot a punt per a la primera funció, al teatre de la Universitat de Puerto Rico.

Aquella feliç iniciativa va ser a

ANNA MARIA DÀVILA

punt, tanmateix, d'acabar en tragèdia. El dia del primer assaig, just quan aixecava la batuta, Casals va caure fulminat a terra, víctima d'una trombosi coronària. El doctor Amaury Rosa Silva, conegut de la família Montanez i amb qui Casals havia fet amistat, va córrer de seguida al costat del malalt.

“Jo no era cardiòleg, però Don Pablo m'havia agafat molta confiança i no volia que el deixés sol. Vaig haver d'estar-me amb ell a la clínica cada dia que hi que va passar”, recorda ara el metge, des de casa seva, a San Juan de Puerto Rico, una casa que conserva records in comptables d'una llarga i estreta amistat amb el músic. Tal era l'amistat que el lligava a Pau Casals que el doctor Amaury va ser un dels pocs convidats al sopar que va seguir a l'històric concert de la Casa Blanca (1961), davant el matrimoni Kennedy. “En aquell moment –continua recordant el metge– no es van estalviar esforços per atendre Casals. Fins i tot van fer venir el metge personal d'Eisenhower, el doctor Paul White. Recordo que havia arribat a les cinc de la matinada procedent de Houston, Texas”.

Casals va trigar més de quatre mesos a recuperar-se, però el festival no es va suspendre i l'orquestra, dirigida pel concertino, va actuar davant una cadira buida amb la batuta del mestre al damunt. A partir de llavors, i durant les quaranta-quatre vegades que s'ha celebrat fins ara, el Festival Casals de Puerto Rico ha portat a l'illa un seguit de primeres figures musicals; Leonard Bernstein, Arthur Rubinstein, Míslav Rostropòvitx, Andrés Segovia, Jean-Pierre Rampal i Zubin Mehta en són una mostra.

Des del 1985, l'aplec té per escenari el modern auditori del Centro de Bellas Artes Luis A. Ferré. Amb un pressupost anual de dos milions de dòlars, la direcció artística va a càrrec, des de fa vuit anys, del compositor i director d'orquestra polonès Krzysztof Penderecki, que hi va succeir a l'espanyol Odón Alonso.

El Festival Casals de Puerto Rico és un dels més importants de Llatinoamèrica. Hi han passat Rampal, Rubinstein, Bernstein i Mehta.

“Al principi el festival era absolutament clàssic, perquè aquesta era l'orientació del mestre. Però aquests darrers anys ha anat obrint la seva programació a compositors del segle XX. De totes maneres, el fet veritablement interessant és que s'ha convertit en el festival més important del Carib i, amb l'única excepció del de Venèçuela, potser en el més important de tot Iberoamèrica”, afirma María Fernández-Net, gerent de la Corporación de las Artes Escénico-Musicales, que gestiona el festival.

També des del principi Pau Casals va concebre el festival com una activitat essencialment educativa. És així que varen sorgir

l'Orquestra Simfònica de Puerto Rico i el Conservatori de Música. La primera va estrenar les activitats el 1958, sota la batuta de Juan José Castro, i un any després obria les portes el conservatori, amb l'objectiu inequívoc de nodrir d'instrumentistes la formació musicals. Avui els responsables culturals de l'illa s'enorgulleixen del fet que el 85% de la plantilla de l'orquestra siguin músics porto-ricencs, que ofereixen una temporada concertística estable de quaranta-quatre setmanes.

Record viu. Quatre anys després de la mort de Casals, el 22 de octubre de 1973, es va erigir a la ca-

Dalt, el Museu Pau Casals de San Juan de Puerto Rico, que conserva una col·lecció de vídeos que recullen actuacions de Casals a l'illa. A sota, el conservador del museu, Anibal Ramfrez.

Imatge de l'interior del Museu Pau Casals. A sota, el doctor Amaury Rosa, amic personal de Pau Casals i que el va acompanyar en el sopar amb el matrimoni Kennedy a la Casa Blanca, el 1961.

pital de l'illa el museu que duu el seu nom. L'edifici, de serena bellesa colonial, para al bell mig del Viejo San Juan i recull tot d'objectes, que són el llegat testamentari del mestre: medalles i plaques commemoratives, fotografies, documents i dos instruments musicals: el violoncel d'estudi que utilitzava a l'illa i el piano de composició, amb què va escriure una bona part d'*El pessebre*. Però l'autèntic tresor del centre és la seva esplèndida col·lecció de vídeos que recullen actuacions d'en Casals a l'illa a partir del 1961. Aquests vídeos són un patrimoni de gran interès musical i històric, sobretot perquè eren molt poc habituals a l'època.

"A més dels objectes que el mestre hi va deixar perquè hi fossin ensenyats, el museu s'ha anat ampliant, a còpia de temps, amb donacions particulars. Actualment rep de trenta mil persones l'any a quaranta mil i és, sense cap mena de dubtes, de visita obligada per a qualsevol persona amb un mínim de cultura que arribi a l'illa", assenyala Aníbal Ramírez, administrador del museu des del dia que es va inaugurar. Ramírez no pot amagar la se-

El 1973 s'hi va inaugurar el Museu Casals on hi ha el violoncel que utilitzava i el piano amb què va escriure bona part d'El pessebre'.

ANNA MARIA DÀVILA

va admiració per en Casals. "No tan solament va ser una personalitat musical, sinó també humana, i quan es va establir en aquesta terra, va voler tornar-nos tot allò que n'havia rebut a través de la mare", afirma.

El doctor Amaury Rosa hi coincideix: "Amb la presència de Casals va millorar tot, també les arts plàstiques, encara que aleshores no ens vàgim adonar. Va ser una persona molt fidel a Puerto Rico". Per tot això opina que la figura de Casals hauria de obtenir més reconeixement del país: "No crec que, a Don Pablo, li hàgim donat tota la importància que es mereix. Per exemple, el centre de Belles Arts hauria de portar el seu nom, o fins i tot l'orquestra. Això seria, a més, un honor per al país. Em temo que ara només se'n parli en l'avinentsa del festival".

Per la seva banda, el conservador del museu, Aníbal Ramírez, també té un desig. "Vosaltres, allà, teniu el museu del Vendrell, i és natural que sigui un centre important perquè és la terra on va néixer el mestre. Però, a nosaltres, aquí, ens agradaria de conservar totes les coses vinculades amb l'estada d'en Casals a Puerto Rico. Perquè, sap una cosa?... , el vam fer tan nostre, com ell se'ns havia fet seus, a nosaltres".

Anna Maria Dàvila